

Omistamisen kulttuurit

Omistamisen kulttuurit

Tavaroiden taakasta sijoittamisen vapauteen

Toimittaneet

HEIDI HIRSTO, HANNA KUUSELA,
MERJA PORTTIKIVI JA JUHANA VENÄLÄINEN

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Teos on Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuran nimeämien
asiantuntijoiden tarkastama.

SKS:n julkaisujen kokoelma
kuuluu Unescon kansalliseen
Maailman muisti -rekisteriin.

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN TOIMITUKSIA 1507

© 2026 Heidi Hirsto, Hanna Kuusela, Merja Porttikivi, Juhana Venäläinen ja SKS

Kansi: Emmi Kyytsönen

Taitto: Sisko Honkala | Sarja-asu: Timo Numminen

EPUB: Tero Salmén

ISBN 978-951-858-997-9 (nid.)

ISBN 978-951-858-998-6 (EPUB)

ISBN 978-951-858-999-3 (PDF)

ISSN 0355-1768 (nid.)

ISSN 2670-2401 (verkkojulkaisut)

DOI <https://doi.org/10.21435/skst.1507>

Teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International -lisenssillä,
ellei toisin mainita. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>)

Teos on avoimesti saatavissa osoitteessa

<https://doi.org/10.21435/skst.1507>

tai lukemalla tämä QR-koodi mobiililaitteella.

PunaMusta Oy, Turenki 2026

Sisällys

JOHDANTO – OMISTAMISEN MUUTTUVAT KULTTUURIT 7

Hanna Kuusela, Juhana Venäläinen, Merja Porttikivi ja Heidi Hirsto

TALOUSKULTTUURIT TUTKIMUKSEN KOHTEENA 24

Hanna Kuusela ja Heidi Hirsto

Osa I Finanssoituvaa omistajuus

SIJOTTAVAT VAUVAT FINANSISOITUVASSA HYVINVOINTIVALTIOSSA 51

Armi Mustosmäki ja Annika Mikkonen

NAISILLE SUUNNATUN Sijoituspuheen IDEOLOGINEN KUTSU
SOSIAALISESSA MEDIASSA 82

Heidi Hirsto, Cecilia Hjerppe, Ella Lillqvist ja Merja Porttikivi

SÄÄSTÄMINEN, Sijoittaminen JA TALOUDELLINEN TURVALLISUUS
SUOMALAISTEN NAISTEN ELÄMÄSSÄ 116

Jaanika Kingumets

SUKUPUOLIEROT TALOUDELLISESSA TOIMINNASSA JA
TALOUDELLISESSA SOSIALISAATIOSSA 145

Terhi-Anna Wilska

VARAT, VARAUTUMINEN JA VAKUUTUS 171

Turo-Kimmo Lehtonen

Osa II Omistaminen ja identiteetti

OSAKKEEN OMISTAMINEN MERKITYKSELLISINÄ SUHTEINA
KULUTUSKULTTUURISSA 203

Heidi Hirsto ja Cecilia Hjerppe

TERVEYS- JA HOIVA-ALAN TALOUDEN MENESTYJIENTÄ MORAALISET
NEUVOTTELUT 233

Laura Tarkiainen

METSÄNOMISTAJAN ANNETUT ROOLIT 259

Maarit Laihonen ja Merja Porttikivi

OMISTAMISEN JA KULUTTAMISEN KUVASTOT SUOMALAISTEN
MIESRÄPPÄREIDEN LYRIIKOISSA 289

Alma Rinta-Pollari ja Erica Åberg

Osa III Tavaroiden taakka ja omistamisesta irrottautuminen

UUSI TALOUS JA OMISTAMISEN MUUTTUVAT MIELIKUVASTOT 317

Ella Lillqvist

KODIN ESINEISTÄ LUOPUMINEN SIOITUKSENA TULEVAISUUTEEN 347

Anna Kajander, Veera Kinnunen ja Eerika Koskinen-Koivisto

AUTON OMISTAMISEN VÄLTÄMÄTTÖMYYS JA VAPAAVALINTAISUUS
SUOMALAISESSA VERKKOKESKUSTELUSSA 368

Juhana Venäläinen

OMISTAMISEN KULTTUURIT KIRJASTOJEN ESINELAINAUKSESSA 399

Pieta Savinotko

OMISTUKSEN KARTTOJEN POLIITTINEN ESTETIIKKA 430

Tuomo Alhojärvi

Kirjoittajat 453

Abstract 458

Hakemisto 459

Johdanto – Omistamisen muuttuvat kulttuurit

Hanna Kuusela

 <https://orcid.org/0000-0003-3845-8140>

Juhana Venäläinen

 <https://orcid.org/0000-0001-8259-4460>

Merja Porttikivi

 <https://orcid.org/0000-0003-2422-030X>

Heidi Hirsto

 <https://orcid.org/0000-0002-4587-4719>

Punainen tupa ja perunamaa, suo, kuokka ja Jussi. Perinteinen käsitys suomalaisesta omistamisesta on omalla työllä ansaittu, itselle ahertamalla raivattu ja rakennettu tai palkkatyön tuloilla ostettu koti. Omistusasunon lisäksi myös kesämökki ja oma auto ovat piirtyneet suomalaiseen omistamiseen liitettyjen mielikuvien ytimeen. Omaisuuden kerryttäminen kiinteistöjen ja arvokkaiden käyttöesineiden muodossa on tarkoittanut kasvavaa elintasoa ja vakautta, viisasta varautumista tulevaisuuteen sekä mahdollisuutta luokkanousuun.

Ajatukset ja käsitykset omistamisesta – eli siitä, mitä ylipäänsä on omistaminen yhteiskunnallisena ja kulttuurisena ilmiönä – ovat kuitenkin viime vuosikymmeninä olleet rajussa muutoksessa. Kun 2020-luvun suomalaista omistamista katsoo esimerkiksi aikakauslehdissä tai suosituissa televisiosarjoissa, ei ensimmäisenä tulekaan vastaan kuvaa

perunamaasta. Enää meitä ei niinkään houkutella omistamaan kotia ja hyötypuutarhaa, vaan tavoitteena pitäisi olla sijoitusasuntojen portfolio tai kuukausittain paisuva rahasto-omaisuus. Omistamiseen liittyviä kehotuksia tulvii podcasteista ja somevaikuttajien tileiltä. Niiden mukaan meidän olisi opittava puhumaan rahasta ja esimerkiksi avattava jokaiselle lapselle osaketili, jotta nämä ymmärtäisivät aineettoman vaurauden kasaamisen merkityksen heti syntymästään lähtien (ks. Mustosmäki & Mikkonen tässä teoksessa).

Samaan aikaan meitä kehoitetaan kuitenkin luopumaan vääränlaiseksi ja tuottamattomaksi mielletystä omistamisesta tai laittamaan alikäytetty omaisuutemme kiertoon. Auton ostamiseen kannustavien mainosten rinnalle ovat tulleet houkuttelevat ajatukset auton liisaamisesta ja yhteiskäyttöautoilusta, sillä jakamistalouden lentäväksi lauseeksi muodostuneen anekdootin mukaan jokainen auto seisoo käyttämättömänä 95 prosenttia ajasta. Myös ekologisiin perusteisiin vedotaan, kun ehdotetaan, että vaatteet tulisi ostaa käytettyinä tai hankkia vaatelainaamoista ja kirjat kuunnella halvalla äänikirjapalveluista. Lomamatkojen ajaksi oma koti pitäisi vapauttaa muille tarvitseville vuokrausalustan kautta, sillä asunto on kodin lisäksi taloudellinen hyödyke, jolta sopii odottaa hyvää tuottoa. Kaiken tämän elämän rationalisoimisen myötä säästyvä raha puolestaan olisi hyvä sijoittaa osakerahastoihin, joissa kasvava ja kasautuva vauraus symboloi elämänvalintojen vapautta ja mahdollisuutta irtautua tulevaisuudessa palkkatyön ikeestä (esim. Heilmann & Szymanovska 2025).

Tässä kirjassa käsittelemme sitä, miten omistamiseen liittyvät ihanteet ja käsitykset ovat muuttuneet viime vuosikymmeninä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämän ohella tarkastelemme eri suunnista tulvivaa omistamispuhetta. Teoreettisia keskusteluja ja empiirisiä tapaustutkimuksia yhdistellen selvitämme, millaisiin erilaisiin omistussuhteisiin tai niistä luopumiseen meitä nykyään houkutellaan. Mikä on oman aikamme tavoiteltavaa omistamista, oman aikamme punainen tupa ja perunamaa, ja mikä taas kartettavaa, vanhanaikaista ja pois heitettävää?

Viime vuosikymmeninä omistamista ympäröiviin kulttuureihin tuntuu liittyneen ristiriitaisia trendejä, joista jotkut ovat jopa vastakkaisia. Toisaalta sijoituskulttuuri on lyönyt voimalla läpi, ja kaikkien olisi hyvä tavoitella vaurastumista (Fine 2017; Haiven 2020), mutta toisaalta pitäisi

ymmärtää konmarittaa ja downshiftata omaa elämää yksinkertaisemmaksi (esim. Ouellette 2019). Pitäisi siis omistaa sekä enemmän että vähemmän. Keskitymme tässä kirjassa omistamisen kulttuurisiin ulottuvuuksiin ja omistamiseen liitettyihin vaihteleviin ihanteisiin nyky-Suomessa – siihen, millaisia uusia omistamisen tapoja tai käytäntöjä on syntynyt tai syntymässä, millaisia vanhoja omaisuuden muotoja tai omistuskäsityksiä haastetaan, miten omistamisesta puhutaan ja miten sitä kuvataan mediassa, politiikassa, viihteessä ja arkipäivän keskusteluissa. Omistusrakenteiden ja tilastoista löydettyjen kehitysten rinnalla monet keskeisistä muutoksista nimittäin ovat kulttuurisia. Ajatukset ja käsitykset omistamisesta ovat muuttuneet ehkä jopa varsinaisia omistussuhteita enemmän. Omistamisen diskursiivinen maailma ei ole kuitenkaan yhteiskunnallisista valtasuhteista erillään, sillä se on kenttä, jossa omistavia taikka omistuksista irti pyristeleviä subjekteja muotoillaan ja omistamiseen liittyvistä ihanteista kamppaillaan.

Oikeustieteen piirissä ajatusta omistamisen monimerkityksisyydestä ja muuntuvuudesta on kehitelty jo pitkään. 1960-luvulla Tony Honoré esitti, että omaisuus ei ole yksi selvärajainen kategoria tai ihmisen absoluuttista ja rajoittamatonta valtaa omistuksen kohteeseen, vaan pikemminkin koostumukseltaan vaihteleva ”kimppu” (engl. *bundle*) erilaisia sosiaalisesti ja institutionaalisesti tunnustettuja valtuuksia ja velvollisuuksia (Honoré 1961; ks. Hodgson 2013). Honorélle omistaminen on esimerkiksi oikeutta käyttää, hallita, valvoa, ansaita tai luovuttaa omaisuus eteenpäin. Omistajan velvollisuuksiin taas kuuluu esimerkiksi olla aiheuttamatta omaisuudella muille vahinkoa sekä velvollisuus vastata tarvittaessa veloistaan omaisuuden ulosmittaamisella. Joskus nämä oikeudet ja velvollisuudet kulkevat käsi kädessä, mutta usein myös toisistaan eroteltuina.

Myöhemmässä tutkimuksessa omistamista on tarkasteltu esimerkiksi retoriikkana ja kulttuurisena mielikuvastona (Rose 1994), sosiaalisina ja tilallisina suhteina (Cooper 2007; Keenan 2010) sekä jatkuvasti uudelleenmuovautuvana yhteiskunnallisena järjestyksenä (Davies 2007). Oikeusteoreetikko Margaret Davies tiivistää tämän kirjan teemojen kannalta osuvasti, että omaisuus (engl. *property*) on ”moniulotteinen, joskus sisäisesti ristiriitainen ja yhteensovittamaton käsite, joka saa erilaisia

muotoja erillisissä mutta toisiinsa kietoutuneissa kulttuurisissa diskursseissa” (Davies 2007, 3).

Vaikka kirjassa huomiomme on omistamisen kulttuurisissa käytännöissä eikä oikeusteoreettisessa keskustelussa, on silti merkille pantavaa, että Daviesin mukaan myös akateemisessa keskustelussa omistaminen on menettänyt sille aiemmin kuuluneen ”vakaan ja rauhoittavan käsitteellisen erityisyytensä” (Davies 2007, 19) ja muuttunut merkitykseltään avoimeksi ja kiistellyksi. Toisin sanoen samaan aikaan kun omistamista haastetaan erilaisilla väliaikaiseen käyttöön perustuvilla liiketoimintamalleilla, myös omistamisen käsite on muuttanut muotoaan ja laajentunut kattamaan yhä monimutkaisemman ja abstraktimman omistamisen kohteiden joukon – kuten erilaiset finanssivarallisuuden muodot.

Kirjan lukuja yhdistää ajatus siitä, että suhteemme omistamiseen ja siihen, miten omistaminen ylipäänsä ymmärretään, on jatkuvassa muutoksessa. Tähän suhteeseen vaikuttavat käsityksemme siitä, mitä omistamisella tavoitellaan, mitä vapauksia ja velvollisuuksia omistaminen tuottaa (ks. Singer 2000), ja minkälaisia asioita voidaan ylipäättään omistaa. Lähtökohtamme on, että talous ja suuri osa siitä, mitä miellämme omistamiseksi, on aina sosiaalisten suhteiden ja merkitysten kyllästämiä ja ohjaamaa (ks. esim. du Gay & Pryke 2012; Wherry 2014; Lehtonen ym. 2014; Pöysä ym. 2018; Ruckenstein & Kallinen 2009). Kirjassa omistamisen kuulumista talouden piiriin ei oteta annettuna: omistamisen kytköstä talouteen tarkastellaan kirjan luvuissa kriittisesti ja puretaan osiin, eikä kaikissa tapauksissa talouden kehystä tarvita lainkaan omistamisen kulttuurin ymmärtämiseen.

Vaikka taloustieteilijät saattavatkin uskoa ihmisten olevan taloudellisesti rationaalisia yksilöitä, tosiasiaassa taloudellista toimintaamme ja omistamishalujamme ohjaavat järjen lisäksi tunteet, uskomukset ja ihanteet: se, mitä media kertoo tai mitä naapurimme ajattelee – tai mitä luulemme hänen ajattelevan – omistamisesta, sijoittamisesta, tavaroista luopumisesta ja oikeanlaisesta taloudenpidosta. Omistaminen ei ole siis pelkkää taloutta eikä pelkkää lakia tai oikeutta, vaan se on monimutkainen sekoitus historiallisesti muotoutuneita mutta alati muuttuvia ja kontekstuaalisia käsityksiä, käytäntöjä ja arvostuksia, joihin tässä kirjassa viittaamme kulttuurin käsitteellä.

Vastaus kysymykseen siitä, mitä ja miten juuri minun pitäisi omistaa tai mistä omistuksista luopua, riippuu ajasta ja paikasta eli ympäröivästä kulttuurista. Oikeanlaisen omistamisen kuvastot ja sanastot rakentuvat ihmisten välisissä suhteissa, keskusteluissa ja nykyään käytännössä usein median, mainonnan ja viihteen välityksellä. Ymmärrämme tässä teoksessa omistamisen ”kulttuurit” laajasti ottaen yhteisesti jaetuiksi merkityksellistämisen ja yhdessä olemisen tavoiksi, jotka ovat kytköksissä omistamiseen, omistajuuteen ja omaisuuteen. Kulttuurintutkimuksen perinteessä ajatellaan, että kulttuuri pitää sisällään niin arkielämän käytäntöjä, kommunikointitapoja, organisoitumisen muotoja kuin merkityksellistämisen prosessejakin (Williams 1985; 1994). Kuten esimerkiksi brittiläinen kulttuurintutkija Raymond Williams (1989) on ehdottanut, näin ymmärrettyä kulttuurin käsitteessä on kaksi ulottuvuutta: yhtäältä yhteiseen elämäntapaan liittyvät merkitykset ja niiden välittäminen esimerkiksi kasvatuksessa ja koulutuksessa, toisaalta uusien merkitysten ja havaintojen tuottaminen sillä alueella, jota kulttuurin lisäksi kutsutaan usein taiteeksi. Kun kulttuuri ymmärretään näin, kulttuurien muutoksia tutkimalla voi tarkastella kunkin ajan yhteiskuntaa ja myös niiden sisäisiä ristiriitoja.

Tämän kirjan otsikossa sana *kulttuuri* viittaa siis ensi sijassa tällaiseen kulttuurintutkimukselliseen ymmärrykseen kulttuurista arkinäköisenä käytäntönä ja merkityksinä, mutta pureudumme kirjassa syvällisemmin myös kulttuurituotteisiin ja mediamuotoihin, joissa omistamista koskevat käsitykset tällä hetkellä versovat ja leviävät. Omistamisen kulttuureilla tarkoitamme siis niitä vaihtelevia puhe- ja toimintatapoja, käytäntöjä, merkityksiä ja arvontoja, joita on syntynyt omistamisen ympärille ja jotka muotoilevat omistamista sekä diskursiivisena että materiaalisena ilmiönä.

Viitatessamme omistamisen kulttuureihin viittaamme kulttuureihin nimenomaan monikossa. Kirja ei siis pyri esittelemään jonkinlaista yhtä uutta ja vallitsevaa omistamisen kulttuuria, vaan se tutkii erilaisia kulttuurisia näkökulmia omistamiseen 2000-luvun Suomessa. Siinä missä kulttuurin käsitteelle on olemassa edes jonkinlaisia vakiintuneita – joskin moninaisia ja moneen suuntaan haarovia – määritelmiä, omistamiseen liittyvät käsitteelliset rajaukset vaikuttavat olevan ainakin

oikeusteoreettisen keskustelun ulkopuolella jokseenkin vakiintumattomia. Yksinkertaisimmillaan omistamisella viitataan (omistus)suhteisiin, jotka ovat yleensä sopimuksenvaraisia, lakien kodifioimia ja valtion pakovallallaan takaamia (Pistor 2019). Tällaiset sopimuksenvaraiset omistussuhteet määrittävät sen, kenellä on oikeus hallita jotain asiaa, esinettä, ajatusta tai organisaatiota. Toisaalta omistamisella viitataan usein myös jonkinlaisiin henkisiin siteisiin eli omistajuuden tunteeseen – tai sellaisiin pääoman lajeihin, joista ranskalaissosiologi Pierre Bourdieu (1986) on puhunut kulttuurisina, sosiaalisina ja symbolisina pääomina. Tällöin omistus ei niinkään ole sopimuksenvarainen ja laissa määritelty suhde vaan yksilön tai yhteisön kokema tunne.

Käsitlemme tässä kirjassa tavaroiden, rahan ja arvopapereiden omistamista ja niitä koskevia erilaisia kulttuureita, jotka ilmenevät niin juridisina sopimuksina kuin tunteina ja affekteinakin. Median ja populaarikulttuurin omistamista koskevien kuvausten ohella olemme kiinnostuneita arkisesta talousajattelusta – bourdieulaisittain ”kansan talous” (engl. *folk economics*, Bourdieu 2000) – ja siitä, miten omistamisen kytkös vapauksiin ja velvollisuuksiin siinä hahmottuu.

Vapaus, finanssoituminen ja luopuminen

Yksi viime vuosikymmenten suurista talouden alan muutoksista on ollut talouden kiihtyvä finanssoituminen (ks. esim. van der Zwan 2014). Tällä tarkoitetaan yhtäältä arvopaperikaupan ja erilaisten rahoitusinstrumenttien kasvua ja monimutkaistumista sekä rahoitusmarkkinoiden räjähdysmäistä laajentumista ja niiden irtaantumista reaalityaloudesta. Muutoksen seurauksena monista suuryrityksistä ja organisaatioista – kuten yliopistoista – on tullut myös rahoitustaloja tai suurten sijoitusomaisuuksien haltijoita. Eläkerahamme on sijoitettu rahastoihin, jotka heiluvat pääoma-, korko- ja osakemarkkinoiden mukana. Näin ollen kaikkien suomalaisten elämä on siis jo kytkeytynyt finanssoituneeseen maailmantalouteen. Omistuksemme ovat yhteydessä globaalin talouden (uus)kolonialistisiin käytäntöihin tavoilla, jotka useimmiten jäävät

piiloon ja toisinaan paketoidaan tiedostaviin kuluttajiin vetoaviksi eettisen, vastuullisen tai vaikuttavan sijoittamisen palveluiksi.

Makrotaloudellisten muutosten rinnalla finanssoitumisen käsitteellä viitataan myös niihin kulttuurisiin muutoksiin, joiden myötä omistamisesta on yhä useammin tullut sijoittamista ja keino yrittää vaurastua tai vaikuttaa. Näin omistaminen välineellistyy uudella tavalla. Omaa asuntoa ei enää osteta vain tyydyttämään asumistarpeita, vaan usein sitä pidetään myös sijoituksena, jonka on tarkoitus tuottaa tai jonka arvon odotetaan nousevan. Yritysten omistamisessa eivät painotu tuotannon ja työpaikkojen konkretia tai toiminnan jatkuvuus vaan aktiivinen salkunhoito ja pääomien ohjailu tuottavimpiin kohteisiin. Mediakuvastoissa sijoittaminen on sekä eriytyneitä teknisiä taitoja edellyttävää ammattimaista toimintaa että myös jotain, johon kuka tahansa kykenee ja kenen tahansa kannattaa ryhtyä. Siitä on tullut tasa-arvokysymys ja kansalaisvelvollisuus: nyt myös lapset, naiset ja köyhät saavat puhua rahasta ja oppia vaurastumaan.

Omistamisesta on tullut materiaalistien tarpeiden tyydyttämisen sijaan varautumista tulevaan ja polku kohti tulevaisuudessa siintäviä unelmia. Ihanteena on rahan omistaminen ja sen tuottama vapauden tuntu. Säästäminen ei nykyielessä enää tarkoita vain rahan tallettamista pankkitilille tai sukanvarteen, vaan yhä useammin sitä pidetään synonyymina rahasto- tai osakesijoittamiselle, jossa tuottonäkymä kurottaa kauas tulevaisuuteen (esim. Hirsto 2022). Suomalaisten piensijoittajien määrä on kasvanut tasaisesti 2000-luvulla: kun vuonna 2020 vajaa 770 000 suomalaista omisti osakkeita, vuonna 2024 osakesijoittajia oli jo lähes miljoona (Pörssisäätiö 2025). Elämme sijoituspopulismien aikaa. Samalla ovat muuttuneet myös omistamista koskevat ihanteet. Siinä missä koroilla elämistä pidettiin aikoinaan halveksittavana toisten kustannuksella loisisemisena, nykyään se kelpaa menestyksen merkiksi ja elämän tavoitteeksi. Sanat *spekulaatio* ja *keinottelu* on korvattu sanoilla *säästäminen* ja *sijoittaminen*.

Finanssoitumisen kyljessä on usein kulkenut lupaus jonkinlaisesta vapaudesta ja elämän helpottumisesta. Vaurastuminen vapauttaa työnteosta, mahdollistaa varhaisen eläköitymisen ja tekee elämästä helpompaa ja hallittavampaa. Samantyyppistä vapauden ja helppouden unelmaa

tarjoavat myös hyvin toisenlaiset – melkeinpä vastakkaiset – omistamiseen liittyvät muodikkaat ajatukset. Ne kannustavat meitä luopumaan tavaroista ja omistamisen taakasta ja sen sijaan vuokraamaan, jakamaan tai lainaamaan asioita aina tarpeen tullen (John 2016; Sundararajan 2016; Lahti & Selosmaa 2013). Tavaroiden omistamisesta luopuminen samastuu elämänhallintaan, elämän järjestyksessä pitämiseen ja kulttuurisesti arvostettuun elämäntapaan, kun taas liiallinen omistaminen näyttäytyy ”hamstraamisena” ja resurssien haaskaamisena. Siksi myös yhteiskäyttöä tarjotaan ratkaisuksi omistamisen taakkaan sekä materiaalsen kulutuksen negatiivisten ympäristövaikutusten hillitsemiseen.

Tavaroiden omistamisesta luopuminen – taikka mediassa ja alustayritysten mainoksissa esiintyvä puhe, joka tällaiseen kannustaa – ei tietenkään tarkoita omistamisen kertakaikkista katoamista yhteiskunnallisena järjestyksenä, vaan pikemminkin pyrkimystä omistamisen käytäntöjen strategiseen uudelleenmäärittelyyn. ”Omistuksenjälkeisyydessä” (ks. Venäläinen 2025) henkilökohtaisten esineiden omistaminen korvataan erilaisilla taloudellisilla suhteilla, kuten vuokraamisella tai alustapalvelun tilaamisella. Esimerkiksi auton omistajasta tulee näin autojen yksityisleasingpalvelun *käyttäjäksi* tai äänilevyn omistajasta striimauspalvelun *tilaaja*. Materiaalisten omistusten välittömästä hallinnasta ja huolenpidosta siirrytään tulevien käyttömahdollisuuksien spekulatiiviseen hallintaan eli erilaisiin sopimuksellisiin järjestelyihin, joiden kautta mahdollisuus tulevaan käyttöön voitaisiin turvata omistamisesta riippumatta. Alustayritysten markkinointipuheissa tämä siirtymä kytkeytyy vapauteen, helppouteen ja huolettomuuteen – kunhan palvelun itsensä jatkuvuus on taattu ja kuluttajalla rahaa sen hankkimiseen.

Päällisin puolin voi tuntua, ettei näillä kahdella talouden ja talouspuheen muutokseen liittyvällä trendillä – kiihtyvällä sijoittamisella ja omistamisesta luopumisella – ole mitään yhteistä, mutta tarkemmin katsoen ne voi myös nähdä saman ilmiön kahtena eri puolena. Samalla kun meitä houkutellaan sukeltamaan sijoitusmarkkinoille, meille myös ehdotetaan kaikesta pysyvästä luopumista usein kestävyuden nimissä. Pitäisi ymmärtää olla hamstraamatta tavaraa ja näin suojella maapallon kantokykyä. Samalla kuitenkin pitäisi materiaalsen omaisuuden sijaan

sijoittaa osakkeisiin ja kryptovaluuttoihin. Yksi tämän kirjan tavoitteista onkin ymmärtää syvemmin näitä aikamme ristiriitaisia juonteita: miksi suhteemme tavaroiden omistamiseen on muutoksessa juuri samaan aikaan, kun suhteemme sijoitusinstrumentteihin tiivistyy ja meitä kaikkia kehoitetaan ryntäämään sijoitusmarkkinoille?

Kulttuuristen muutosten kääntöpuoli

Erilaisten omistamisen kulttuurien tutkiminen auttaa näkemään kulttuuristen ilmiöiden taakse. Se voi myös paljastaa, mitä muutokset kulttuureissa kenties peittävät näkyvistä. Vaikka kirjamme keskittyy omistamisen muutoksiin, muutosten rinnalla moni asia on myös pysynyt ennallaan. Taloudellisessa mielessä omistaminen keskittyy edelleen vain harvojen käsiin, eikä suuri osa kansasta pääse kiinni omistamiseen, saati hyötymään siitä. Arvioiden mukaan köyhin puolikas maailman ihmisistä omistaa vain kaksi prosenttia kaikesta varallisuudesta, kun taas rikkain 10 prosenttia omistaa yli kolme neljäsosaa maailman varallisuudesta. Varallisuuden keskittyminen on globaali ilmiö. Esimerkiksi Euroopassa ylin prosentti omistaa 25 prosenttia kotitalouksien varallisuudesta, Yhdysvalloissa vastaava osuus on 35 prosenttia ja Latinalaisessa Amerikassa, Venäjällä ja Keski-Aasiassa 46 prosenttia. Myös dollarimiljardöörien osuus kotitalouksien kokonaisvarallisuudesta on kasvanut tasaisesti 1990-luvulta lähtien. (Chancel ym. 2022.) Suomessa etenkin pörssi-omaisuus on vahvasti keskittynyttä (Keloharju & Kasanen 2015).

Tässä onkin yksi kirjamme kriittinen kulma. Eri luvuissa käsiteltävien tapaustutkimusten avulla osoitamme, miten monet omistamiseen liittyvät kulttuuriset muutokset saattavat itse asiassa kätkeä sen tosiasian, että taloudellisessa mielessä omistukset jakautuvat hyvinkin eriarvoisesti – myös Suomessa.

Osakesijoittajien määrän kasvusta huolimatta kansankapitalismi tar koittaa Suomessa tosiasiaa sitä, että vuonna 2021 yksi prosentti suomalaisista omisti 72 prosenttia kaikesta suomalaisten yritysvarallisuudesta, ja maksetuista osingoista noin 44 prosenttia kasautui ylimmälle

prosentille (Heino 2024). Vuonna 2015 suomalaisesta pörssivarallisuudesta noin neljännes kuului 547 suomalaiselle (Keloharju & Kasanen 2015).¹ Vaikka sijoittajia on tullut lisää, muutos ei suinkaan ole tarkoittanut suuromistajien aseman horjumista. Omistamisen mahdollisuudet ja hyödyt eivät jakaudu tasa-arvoisesti. Suuret omaisuudet kasvavat myös tilastojen mukaan pieniä omaisuuksia nopeammin, ja korkoa korolle -ilmiö hyödyttää kaikkein eniten heitä, jotka omistavat jo ennestään eniten (Piketty 2014).

Vaurastumisen ajatusta kaupataan kaikille samalla, kun tilastot näyttävät viime vuosikymmenten talouskasvun hyödyttäneen ensisijaisesti huippuryhmiä (Riihelä & Tuomala 2022). Siksi omistamisen kulttuurien tutkiminen on samalla niihin kätkeytyvien luokkarakenteiden ja luokkasuhteiden tutkimista. Uudet puhetavat, jotka markkinoivat vaurastumista ratkaisuna kaikille, kätkevät usein sen, ettei uusi sijoitusmaailma ole mahdollinen, realistinen tai edes järkevä kaikille.

Saatamme osallistua suurten omaisuuksien kerryttämiseen myös usein tahtomattamme arjessa, joka rakentuu monessa asiassa omistuksenjälkeisyydelle. Kun meitä kehoitetaan vuokraamaan asuntomme internetin vuokrausalustalla, suurin hyötyjä ei ole asunnon vuokraaja vaan alustan omistaja. Kun meitä usutetaan striimaamaan elokuvamme ja musiikkimme, hyötyjänä ovat jälleen alustatalouden suurpelurit, jotka jakavat kuluttajilta keräämistään kuukausimaksuista kulttuurintekijöille vain pienen siivun. Vuokran keräämisestä on tullut aikamme hyödyllisin voitontavoittelun malli. Suurimpia hyötyjiä ovat usein he, jotka pystyvät myymään palveluja heille, jotka eivät omista.

Muuttuneiden mielikuvien seuraukset ovat merkittäviä ja käsinkosketeltavia. Moni voi menettää elantonsa uskoessaan lupauksiin vivuttamisen (velkarahoilla sijoittamisen) hyödyistä ja sijoittamisen iloista. Voi nimittäin olla niinkin, etteivät lupaukset helposta vauraudesta – ja ilmaisesta rahasta – koskaan toteudu enemmistölle. Viime vuosien nousevat korot ja kiihtyvä inflaatio ovat ensimmäisiä merkkejä siitä, etteivät osakemarkkinoiden ja asuntokaupan nousukaudet ehkä olekaan ikuisia. Lupaukset saattavat jäädä vain lupauksiksi.

¹ Suomalaisen ylin promille eli 547 omisti tarkalleen ottaen 24 % ja ylin prosentti 77 % pörssiyhtiöiden osakkeista.